

Johan Henrik Thomanders Lund

En kulturhistorisk promenad
genom 1800-talets Lund

I den här broschyren tar vi dig med på en kulturhistorisk promenad till några av de platser som är förknippade med **Johan Henrik Thomander**. Han och hans familj levde i Lund under **mitten av 1800-talet**.

Promenaden har fem stopp och **tar omkring en halvtimme** att gå, till det kommer förstås

tid för varje stopp. Som **vägvisning** för promenaden används appen **Google Maps i mobiltelefonen**. För varje plats som det berättas om finns en blå länk som du kan klicka på för att få vägvisning.

Men innan promenaden börjar så berättar vi lite mer om vem Johan Henrik Thomander var och hur han kom till Lund.

Johan Henrik Thomander

Johan Henrik Thomander föddes den 16 juli 1798 i Fjälkinge prästgård i nordöstra Skåne. Johan Henrik var utomäktenskaplig son till Albrecht Johan Pisarski och Maria Sophia Thomander. De träffades då Pisarski tjänstgjorde i den församling där Johan Henriks morfar, Thomas Thomander som då avlidit, varit prost. Maria Sophia gifte sig 1803 med engelsmannen Thomas Bond, och fick fyra barn tillsammans med honom. När Thomas Bond åkte till England för att hämta ett arv så övergav han henne och återvände aldrig. Därefter förde Maria Sophia ett kringflackande liv och bodde på nåder hos sina barn.

Johan Henrik hade inte så mycket kontakt med sin mor under sin uppväxt. **Han växte upp hos sin mormor Elsa Sophia Thomander i Karlshamn**, där han också gick i skolan. Hans mormor var änka utan pension, och hon fick ta hand om honom redan från början, då varken hans mor eller far brydde sig speciellt mycket om honom. När Johan Henrik var 14 år gammal **1812 slutade han skolan med lysande avgångsbetyg**. Inspektorn vid hans skola i Karlshamn skrev till Lunds universitet att *"ifrån en trivialskola, sådan som denna, lärer den Kgl. Caroliska Academien föga få mottaga en yngling mer destinerad än ovan berörde Johan H. Thomander. Han är icke länge sedan ingången i sitt 15de ålders år, men har redan länge varit den främste bland den här varande skolungdomen; och på de 19 åren, jag haft någon befattniing med detta läroverk, har kanske ingen med flere insikter här ifrån uppgått till Kgl. Universitet."*

Men Lund blev en stor besvikelse för Johan Henrik och i ett brev till sin vän i Karlshamn skrev han *"Hade jag ej tillgång till biblioteket, köpte jag mig ett rep, tror jag"*. Han var fattig men det var ingen ny erfarenhet eftersom han levte under torftiga villkor hos sin mormor. Det som gjorde att han tyckte att livet i Lund

var så förfärligt var istället att han var så ensam. Andra studenter tyckte att han var en förläst och konstig kuf, medan han i sin tur tyckte att Lund var fylld av idel dumhuvuden. Professorerna imponerade inte heller på honom och han sa att *"de äro liksom tomma stenkrukor, dem man med lätthet kan dra vid öronen, vart man vill"*.

Efter två år, **när han var 16 år gammal, tvingades han avbryta studierna**, troligen på grund av ekonomiska problem. **Då flyttade han tillbaka till Karlshamn och försörjde sig som lärare och informator**. Bland annat för köpmannen Johan Ulrik Winbergs familj i Karlshamn, och deras dotter Caroline. Där kom han i kontakt med Carolines bästa väninna, Emilie, som var dotter till grosshandlaren och brukspatronen Ernst Meyer, affärskompanjon till Johan Ulrik Winberg. Han blev förälskad i Emelie och betraktade henne i hemlighet på avstånd.

Johan Henrik blev också förordnad som predikant vid Karlshamns kastell och fortsatte samtidigt att studera på fritiden. På så sätt kunde han avlägga **prästexamen 1819 och prästvigas 1821**. Men det var motvilligt som han återvände till Lund och han lär ha sagt *"Hu! Jag ryser var gång jag tänker på denna sumpiga kula"*. I ett brev daterat den 4 oktober 1819, kort efter ankomsten till Lund, skrev han: *"Jag kom hit med sundt förnuft och hela lemmar i fredags kl. 12, som jag ämnat, och fann Lund vederstyggligare än nånsin. Min vistelse här sedermera har just icke tjänat att förändra mina tankesätt i den delen. Dimmor och rännstenar äro det enda man ser..."*.

1825 arbetade Johan Henrik som predikant i Karlshamn, samtidigt som **han översatte Shakespeares komedi De muntra fruarna i Windsor**, som utgavs samma år.

År 1826, då Johan Henrik var 28 år gammal, återvände han till Lund för tredje gången, för att lägga fram sin teologiska avhandling och blev docent vid teologiska seminariet.

Den här gången fann han sig bättre till rätta i Lund, och han blev snart en central gestalt i sällskapslivet bland de yngre lärarna vid universitetet. Han arbetade för fullt med recensioner och skrifter inom sitt eget vetenskapliga område och visade en nästan omätlig aptit på skönlitteratur, teater och musik. I ett brev till en av sina vänner skrev han att "*Min lefvernes beskrifning här i Lund är i korthet följande. Jag har, sedan jag kom hit, gjort 2 uppvakningar, hos Bispnen och Ahlman/dekanus/... 3 ggr har jag spelat kort, 3 ggr bestått mig och mina vänner Rhenskt vin, druckit punsch ett par ggr i veckan, för öfrigt läst, skifvit och skött mina göromål*".

En litografi av Johan Henrik Thomander från 1826

Johan Henrik var inte särskilt framstående eller populär föreläsare bland studenterna. Hans religiösa och teologiska åskådning var konservativ, men kyrkopolitiskt var han däremot liberal. Det var också på det kyrkopolitiska området som han gjorde störst insatser.

Under 1827 till 1829 arbetade Johan Henrik även som informator hos Hans Gabriel Trolle-Wachtmeisters familj på godsen Trolle-Ljungby och Årup i nordöstra Skåne och på Trollebergs gods väster om Lund. Där blev han passionerat förälskad i den 22-åriga dottern Ulla. Känslorna verkade också vara besvarade och när greven inte verkade helt avvisande så stärktes Johan Henriks förhoppningar, även om han var medveten om att en informator aldrig skulle få gifta sig med en grevedotter. Men Ulla drog sig ur förälskelsen och några månader senare förlovade hon sig med en annan. Johan Henrik kände sig förolämpad, rasande och sårad.

I Johan Henriks brev kan man läsa om hans stora ansträngningar att förvärva ett "fortepiano", som kanske var det första i Lund. Det

var avsett för den unge Axel Wachtmeister men det stod uppställt i Johan Henriks bostad.

Johan Henrik var också en av initiativtagarna till bildandet av Akademiska Föreningen. Han blev föreningens förste ordförande, då den bildades efter det tragiska studentmordet i det hus som numera kallas för Locus Peccatorum och tillhör Kulturen.

År 1831 berättade Ernst Meyer för Johan Henriks gode vän Theodor Foenander i Karlshamn att en kapten Carlsund hade för avsikt att fria till hans dotter Emilie, och Meyer bad om Foenanders råd. Då berättade Foenander att Johan Henrik länge hade varit hemligt förälskad i Emilie, men inte vågat säga något om det, då han ännu inte hade hunnit tillräckligt långt i sin karriär för att kunna försörja en familj. Ernst Meyer blev glatt överraskad och ska ha sagt "*Ja se det vore en man för Emilie, det vore en som genom sina talanger och sina kunskaper skulle förvärfa sig hennes vänskap och högaktning, och som kunde göra henne lycklig*". När Ernst Meyer talade med Emilie så visade det sig att hon inte var intresserad av kapten Carlsund, men när Meyer frågade om hon kunde tänka sig någon som Johan Henrik så sa hon "*ja, varför icke?*" Theodor Foenander skrev till Johan Henrik i Lund om det som Meyer hade berättat för honom.

Emilie Meyer

Emilie föddes den 5 oktober 1811. 1825, när hon fyllde 13 år, skickades hon till sin morbrors familj i Helsingör där hon gick i skola under ett år. Året efter det, vilket var samma år som Johan Henrik kom till Lund för tredje gången och sen blev kvar där, så började Emilie på Demoiselle Lindes Institut for Pigeboern i Köpenhamn. Skolan var en av de största flickskolorna, och ansågs vara en av Köpenhamns bästa. Den hade omkring 100 elever i åldern 7–16 år, 17 lärare varav 11 manliga, som undervisade i räkning, danska, franska, engelska, tyska, religion, historia, geografi, sång, handarbete och teckning. Efter ett år, den 23 april 1827 då Emilie var 16 år gammal, konfirmerades hon och dagen efter det lämnade hon flickskolan i Köpenhamn. Då hade det gått två år sedan hon träffat sina föräldrar. När hon kommit hem fick hon hjälpa till i pappa Ernst Meyers affärsverksamhet.

Efter att ha läst Foenanders brev, skickade

Johan Henrik ett friarbrev till Meyer den 15 november 1831. Meyer svarade att villkoret för hans och hans hustrus samtycke var att Emilie skulle bli lycklig, och att Emilie själv också ville. Men Meyer önskade också få veta när Johan Henrik ansåg sig kunna försörja en hustru och strök under det med tjocka streck.

Den 25 november 1831 skrev Johan Henrik ett brev till Emilie där han friade till henne. Han hade inte hunnit göra karriär ännu och

hade därför ingen förmögenhet, inte heller någon fin bakgrund att erbjuda henne. Han var medveten om att han stod under henne i social rang, så han bad henne följa sitt hjärta. Den 1 december 1831 öppnade han Emilies svarsbrev och skrev sen tillbaka att **"Bland alla brev i världen näst apostlarnas är Ett, goda Emilie, det som jag sedan oftast genomläst"**.

Johan Henrik och Emelie gifte sig den 27 januari 1834.

Promenad i Johan Henrik Thomanders Lund

Promenadvägen i Google Maps för hela promenaden i Johan Henrik Thomanders Lund

1: Thomanderska hemmet

► Platsen där promenaden börjar

Vår promenad i Johan Henrik Thomanders Lund startar på Paradisgatan vid platsen för det **Thomanderska hemmet** på 1830-talet.

Efter att Johan Henrik hade friat till Emilie den 25 november 1831 så dröjde det några år innan de kunde gifta sig. Vid tillsättandet av domprostbefattningen 1830, som Johan Henrik sökte, förbigicks han. När han istället sökte professuren i pastoral teologi 1833, efter att ha avslutat sin avhandling, så fick han den befattningen. Han kunde därmed köpa huset på Paradisgatan hösten 1833, och sen äntligen gifta sig med Emilie.

Huset byggdes 1814 av handelsmannen Jacob Lindschoug åt svärsonen Carl Adolph Agardh. Läget uppgavs vara utmärkt eftersom det ansågs vara den enda torra gatan i Lund. Johan Henrik lånade pengar av sin blivande svärfar Ernst Meyer för att kunna köpa huset. **Efter giftermålet den 27 januari 1834 i Karlshamn, flyttade de in i huset på**

paradisgatan i februari. Meyer hjälpte dem även med pengar till att möblera huset.

Vid den här tiden fanns inte Universitetshuset mitt emot på andra sidan gatan eftersom det byggdes först 1882. Istället var det ett öppet område där det fanns en botanisk trädgård.

Mellan åren 1834 och 1839 föddes de tre döttrarna Fredrika, Ida och Emma. Emilie var inte särskilt intresserad av hushållsarbete, och hade därför hjälp av kökspigor och trotjänarinnan, husrjungfrun Johanna Lundgren. Döttrarna undervisades i läsning, teckning och pianospel. Ernst Meyer som var intresserad av sina barnbarn, bad dem ofta om att de skulle komma och hälsa på och erbjöd sig också att själv att komma till Lund och hämta flickorna.

Det Thomanderska hemmet i Lund blev en samlingsplats för många kända personer. Eller som Thomander själv uttrycker det: *"Vilken som helst skall finna sig belåten att få umgås förtroligt med oss"*. Den kanske mest kände besökaren hos dem var författaren, läraren, prästen och tonsättaren Carl Jonas

Love Almqvist. Familjens livsstil blev en förebild för många i Lund, inte minst Emilie och döttrarna, med deras alltid moderiktiga kläder.

Närmast till höger i bilden det Thomanderska huset på Paradisgatan 1923, innan det flyttades till Kulturen. Korsvirkehuset man ser i bilden finns däremot kvar där än idag.

Tillsammans med Henrik Reuter Dahl gav Johan Henrik ut "Theologisk quartalskrift" mellan 1828–1832 och 1836–1840. Skriften var viktig för den svenska teologins historia. Bland Johan Henriks bidrag finns granskningen av Sveriges nyare homiletiska litteratur (läran om predikan) och en samling recensioner, som har bibehållit sitt värde ända fram till idag.

1836 valdes Johan Henrik in i **Svenska Akademien** på dess stol nummer 18 och 1840 blev han **riksdagsman som medlem av prästståndet**, och i den rollen, en av de som i grunden reformerade den svenska kyrkan. Emilie och de två äldsta döttrarna följde med Johan Henrik till Stockholm i samband med riksdagsarbetet, medan Emma, som då inte var ett halvt år gammal, bodde hos sin morfar Ernst Meyer.

Några år senare utökades barnaskaran med Johan Henriks 15-åriga kusin Nathalia Thomé. Hon föddes den 14 februari 1827 men hennes mor, Anna Katharina Hansen, dog den 19 augusti 1834 och hennes far David Olof Thomée dog den 24 februari 1842. Nathalia blev då föräldralös 15 år gammal, och Emelie beslutade sig för att ta hand om

hennes. Under några år på 1840-talet bodde också Johan Henriks gamla mor Maria Sophia Bond i huset på Paradisgatan.

1845 blev Johan Henrik professor i dogmatik och moralteologi och 1847 blev han 2:e teologie professor. **1850 blev Johan Henrik utsedd till domprost i Göteborg, så under hösten 1850 flyttade familjen från huset på Paradisgatan.** Huset såldes i oktober 1850, och en stor del av inventarierna såldes på auktion. Men 29 lådor böcker, 15 lådor husgeråd och ett 40-tal möbler skeppades till Göteborg. 1851 tillträdde Johan Henrik som domprost i Göteborg.

Huset på Paradisgatan såldes först till änkeprostinnan Kallenberg och senare till kronfogde Gustafsson och därefter till regementsveterinär Samberg. Södra Sveriges sjuksköterskehem hyrde fastigheten från 1903 och blev ägare till den 1905. **1912 såldes huset till Lunds universitet som 1924 beslutade sig för att riva det** för att kunna utvidga den intilliggande institutionen för patologi.

Platsen för Thomanderska huset som den ser ut nu. Korsvirkehuset bredvid finns kvar där än idag.

Då återvände **dottern Ida** till sitt barndoms hem för första gången sen 1850 och **köpte fastigheten. Hon skänkte den till Kulturen**, och bekostade flytten av den, samt skänkte möbler och andra inventarier från sitt hem med anknytning till familjen Thomanders liv.

2: Johan Henrik Thomanders studenthem

► Vägvisning till Johan Henrik Thomanders studenthem

Nästa destination för promenaden är **Johan Henrik Thomanders studenthem** på Sandgatan 16 i Lund.

Johan Henrik Thomanders studenthem

Den 4 oktober 1895, 30 år efter Johan Henrik Thomanders död, inrättade hans döttrar Emma och Ida, samt Idas man godsägaren Gottfrid Warholm, en stiftelse som donerade ett ståttigt hus på Sandgatan 16 och medel till en fond för framtida underhåll av huset. **Stiftelsen Johan Henrik Thomanders studenthem äger huset** och stiftelsens styrelse ansvarar för och förvaltar donationen än idag.

Det var den största donation som enskilda personer hade gjort till verksamheten kring Lunds universitet dittills och i donationsbrevet stod det att studenthemmet, som skulle ha namnet Johan Henrik Thomanders studenthem, donerades **ill minne av den dag den 4 oktober 1812 då Johan Henrik Thomander skrevs in som student vid Lunds universitet.**

Med donationen ville de hedra hans minne och allt vad han hade bidragit med som teolog och som politiker. Men i donationsbrevet skrev de också att de ville ge tolv "värlatade och obemedlade, vid universitetet inskrivna studenter" ett hem i elegant salongsatmosfär under glada år tillsammans så att de inte behövde uppleva en så dysster, misslyckad och så känslomässigt frustrerande tid som studenter som Johan Henrik upplevde. **Genom att bo i studenthemmet skulle tolv unga och flitiga manliga studenter få möjlighet att rulla hatt, spela kort och ha roligt tillsammans efter dagens studier.**

Huset som blev det Thomanderska studenthemmet byggdes 1855 som bostadshus för

Christian Naumann, som var professor i juridik. Det hade då tio rum, varav två på vinden, och en påkostad inredning som t.ex. dekorerade tak. 1893 köptes huset av Idas man, godsägaren Gottfrid Warholm, som lät renovera det i dansk renässansstil med snirkliga dekorativa detaljer innan det därefter donerades. Huset har förklarats som kulturhistoriskt värdefullt av Länsstyrelsen men det är inte byggnadsminnesmärkt.

När ett rum blir ledigt så brukar det inte vara svårt att hitta flera som är intresserade av att få flytta in i huset, trots att det bara finns en dusch och tre toaletter i hela huset. De studenter som får bo där väljs noga ut av de som redan bor där, baserat på lämplighet som avgörs genom en intervju efter ansökan. De som bor där föreslår vem som ska väljas in, och styrelsen tar sen det formella beslutet. **Studenterna som bor där kallas för hemiter men blir inte hemiter på riktigt förrän efter en provotid.** En gång varje månad håller hemiterna stämman, men bara de som har blivit hemiter på riktigt får delta i den. Alla som bor på Thomanders studenthem får ett nummer och nummer ett var Emil Sommarin som föddes 1874 och blev professor i ekonomi.

Bland hemiterna är det en som är husförmän och han sitter vid korfändan av bordet och den hemit som har lägst ordningsnummer sitter till höger om honom. **Förmannen delar ut titlar till de andra hemiterna** och det finns bl.a. lampförmän, biblioteksförmän, vitterhetsförmän och kloakförmän. Vitterhetsförmannen är en eftertraktad titel med ansvar för att ordna aktiviteter med lärdomsinslag för att utbilda de yngre hemiterna i Thomanders historia. **Den som är nyinflyttad är kloakförmän, vilket innebär att vara den som städar toaletten.**

En hemit är alltid välkommen hem igen

När en hemit lämnar det Thomanderska studenthemmet efter studierna, får han behålla

nyckeln till huset eftersom en hemit alltid är välkommen hem. Nyckeln har därför kopierats i drygt 400 exemplar hittills.

En vanlig fördom är att man måste vara spexare för att få bo där, då **studenthemmet har varit en plantskola för många kända komiker** som till exempel Hans Alfredson och Johan Wester. Stellan Sundahl och Fritte Friberg har också bott där och Kryddan Peterson är "hederskamrat", vilket betyder att han är hemmet närstående. Så gänget bakom programmet Helt Apropå består av personer med nära anknytning till det Thomanderska studenthemmet. I studenthemmets köllare finns stora "muralmålningar", skapade på initiativ av Hans Alfredson när han bodde där.

Att ha roligt är en tradition som hemiterna fortfarande hyllar oavsett om det står föns-terputsning, matlagning, fotbollsteori, trädgårdsskötsel, sångrepetition, eller talverkstad på det ofta välfyllda veckoschemat, som också innehåller mycket ritualer, möten, aktiviteter och fester. Varje år hålls gåsmiddag, kamratmiddag, maskerad, julfest, vårmiddag, sommarfest och kräftskaiva.

Det är svårt för en hemit att ha flickvän eftersom livet som hemit i studenthemmet ska komma först. Det finns många i Lund som har synpunkter på det Thomanderska studenthemmet, och feminister har svårt att acceptera att det fortfarande bara är för manliga studenter. Samtidigt är det inte någon som driver frågan om att öppna upp det för kvinnliga studenter.

3: Biskopshemmet i Gamla biskopshuset

► Vägvisning till Gamla Biskopshuset

Nästa destination för promenaden är **Gamla Biskopshuset** som finns alldeles intill studenthemmet på andra sidan av Biskopsgatan.

Gamla Biskopshuset byggdes i början av 1840-talet för institutionerna för zoologi, fysik och kemi vid Lunds universitet. Men redan efter några år ansågs huset vara för litet för framförallt zoologerna och de tre institutionerna stannade inte länge i det nya huset. Huset ansågs också ligga för långt ifrån universitetets övriga byggnader.

Samtidigt byggdes det hus vid Krafts torg som numera är Historiska Museet som biskopshus. Den dåvarande biskopen, Wilhelm

Faxe, var entusiastisk över planerna på ett nytt biskopshus, men när han i juni 1845 fick besked om att han kunde ta det nya huset i besittning i augusti så hade han tappat intresset för att flytta dit. I ett brev till domkyrkorådet anhöll han om att på grund av sin höga ålder få bo kvar i den provisoriska bostad som ordnats åt honom. Han flyttade aldrig dit och efter ett tag så ansågs huset också vara för stort.

Gamla Biskopshuset där familjen Thomander bodde från 1856 då Johan Henrik var biskop i Lund

Universitetets hus, det som numera är Gamla biskopshuset, hyrdes under tre år delvis ut, men **1848 föreslog konsistoriet vid Lunds universitet att det nya biskopshuset, alltså det som är Historiska Museet numera, skulle bytas mot universitetets hus.** Domkyrkorådet samtyckte och 1849 genomfördes bytet.

Både universitetet och Domkyrkorådet tyckte att det var ett bra byte. Universitetet fick ett större hus som låg närmare de övriga institutionerna och kyrkan fick ett biskopshus som var billigare att underhålla och möblera och som dessutom låg intill biskopens ladugård på Helgonabacken.

1851 fick domkyrkoarkitekten Georg Brunius i uppdrag att anpassa Gamla biskopshuset till sitt nya ändamål som biskopsbostad. Bottenvåningen inreddes med kök, diverse ekonomitrymmen och rum för biskopens hemmavarande söner. Den egentliga bostadsdelen inreddes på mellenvåningen och till viss del på övervåningen som också inreddes med representationslokaler.

Efter ytterligare några förändringar så flyttade Wilhelm Faxes efterträdare, Henrik Reuter Dahl, in i huset 1855. Det hade då 21 bopingsrum varav 10 med papperstapeter och 7 var klädda med väv. Det fanns 15 kakelugnar och fönsterna i bottenvåningen var försedda med träluckor.

Henrik Reuter Dahl efterträddes som biskop av Johan Henrik Thomander redan efter ett

år. **Johan Henrik** lät inreda en festsal på tredje våningen när familjen hade flyttat in i huset 1856.

Emilie trivdes inte med livet som biskopinna med allt vad det innebar av representation och officiella plikter. I ett brev till sin väninna Carolina Winberg i Karlshamn skrev hon att hennes lyckligaste tid var då de bodde i huset på Paradisgatan. "Hvad gjorde det då att vi hade mera skulder än tillgångar, vi kunde ju då få stänga vår dörr och vara i fred när vi ville. Nu tillhöra vi allmänheten: hvarenda människa anser sig ha rättighet att störa vår trefnad och efteråt gräla på oss" skrev hon.

Interiören i huset har förändrats flera gånger efter att familjen Thomander bodde där, framförallt i samband med biskopsbytena, men huset är fortfarande välbevarat med många äldre detaljer. Troligen är en vitglaserad kakelugn som har en figurplatta med vapenmotiv en av de ursprungliga kakelugnarna.

Per-Olov Ahrén var den siste biskopen som bodde i huset 1980–1992. Hans efterträdare KG Hammar ville ha en annan bostad, vilket ledde till att **universitetet köpte huset 1994** och renoverade det så det fick sitt nuvarande utseende.

Idag används huset av universitetet för mötes och konferenslokaler.

4: Den Thomanderska familjegraven

► **Vägvisning till norra entrén till Östra kyrkogården** (den svarta cirkeln i kartan nedan)

Nästa destination för promenaden är **Östra kyrkogården** där den Thomanderska familjegraven finns.

När man har kommit till den **norra entrén till kyrkogården**, som finns vid den svarta cirkeln i översiktskartan nedan, så hittar man den **Thomanderska familjegraven** på den plats som visas som en grå ruta.

Norra entrén till Östra kyrkogården

Översiktskarta över Östra kyrkogården, med Thomanderska familjegraven markerad som en grå ruta

Söndagen den 9 juli 1865 kl.12:30 dog Johan Henrik Thomander, då 67 år gammal. Han begravdes på Östra kyrkogården i Lund. Emilie tog Johan Henriks död hårt, även om det inte gick någon ekonomisk nöd på familjen. Eftersom de inte kunde bo kvar i Bis-

kopshuset längre köpte hon, året efter Johan Henriks död, området som idag kallas för **Tunaparken**. Där lät hon bygga **Tuna slott**, efter ritningar av Helgo Zettevall. **Emilie, hennes två ogifta döttrar Ida och Emma, och fosterdottern Nathalia flyttade dit.** Efter

att Ida 1868 gifte sig med godsägaren Gottfrid Warholm så bodde han också där.

Där bodde de tills de dog. Nathalia dog den 15 december 1887, Emelie dog 10 december 1890, Gottfrid dog den 13 december 1906 och Emma dog den 10 augusti 1916. Ida bodde kvar ända tills hon dog den 25 december 1932, då hon var 95 år gammal. **Samtliga är begravda i familjegraven på Östra kyrkogården.**

Thomanderska familjegraven på Östra kyrkogården i Lund

Tuna slott revs i slutet av 1940-talet och numera är området det som är **Tunaparken**.

5: Thomanderska huset

► **Vägvisning till Kulturen (entréavgift!)**

Den som vill kan avsluta promenaden med ett besök hos det kulturhistoriska friluftsmuseet **Kulturen** för att besöka det **Thomanderska huset**. Man måste dock **betala entréavgift** för att få gå in där.

Thomanderska huset på Kulturen i Lund

Det Thomanderska huset flyttades till Kulturhistoriska museet 1925. Huset är inrett som en rekonstruktion av det Thomanderska hemmet så som dottern Ida mindes det från sin barndom.

Första våningen

Man kommer in i huset vid trappan som leder upp till andra våningen och då finns

matsalen till höger på första våningen. I matsalen åt familjen till vardags ganska enkla middagar, men när det var fest kunde de äta fem eller sex rätter. Middagen inleddes då med soppa, följt av aladåb och kalvstek och till det serverades det vin medan döttrarna fick lemonad. Som efterrätt serverades det struvor.

Matsalen på första våningen dukad för fest

Pigkammaren, som finns rakt fram på första våningen när man har kommit in, var bostad för både husjungfrun eller hushållerskan och en eller ibland två pigor. Men den användes dessutom för hushållsarbete som kardning och spinning. Ibland stod det en vävstol där också. Pigorna hade sina ägodelar i en kista som var en praktisk möbel för den som kanske flyttade en gång varje år. I den förvarade de sina kläder, en psalmbok, sitt kistebrev och sin katekes.

Pigorna anställdes för ett år i taget enligt tjänstehjonsstadgan och de stannade oftast bara ett eller två år. Hushållerskan Johanna Lundgren som anställdes 1838, var kvar hos familjen Thomander ända till 1850. Tvätterskor anställdes per dag när det var dags för tvätt och en dräng avlönades för sysslor på gården och i trädgården.

Emilie var inte särskilt road av hushållsarbete, men som gift kvinna var det hon som hade det yttersta ansvaret för hushållet och det var hennes ansvar att anställa och avskeda tjänstefolk. Det var vanligt i borgerliga hem att gifta kvinnor själva tog del i hushållsarbetet även om de hade tjänstefolk, men **Johan Henrik ville inte att Emelie skulle delta i hushållsarbetet i alltför hög grad.** Alla kvinnor utom änkor var omyndiga, och de som var gifta stod under sin makes förmyndarskap.

Maten tillagades över öppen eld i **köket innanför pigkammaren på första våningen.** Det var tungt att bära in alla de liter vatten som behövdes varje dag för matlagning

och disk. Mat köptes på torget och i handelsbodarna, men bär, frukt, kött och fisk skulle också konserveras, så det blev långa arbetsdagar för hushållerskan och pigorna. Köttet saltades i stora tunnor. Mjöl och gryn förvarades i påsar av linne. Frukt och bär saftades och syltades och citroner virades in i tidsningspapper.

All mat i **skafferiet** och visthusboden skulle kontrolleras regelbundet så att den inte börjat mögla eller blev skämd. Dessutom skulle kök och förvaringsutrymmen hållas rena och snygga för att hålla möss och ohyra borta. **Brunnen där vattnet hämtades fanns på gårdsplanen utanför köket** och där fanns också **visthusboden och brygghuset**. Skafferiet kom man till genom en dörr i köket.

Vid chiffonjén i förmaket innanför matsalen skötte Emilie hushållets räkenskaper och den första räkenskapsboken inleddes i februari 1834 med utgifter för sand, tvätt, en flaska olja, vetemjöl, kardemumma, en kläd-korg och en kagge sill. Hon noterade också utgifter för tjänstefolket och pengar till fatiga. Av räkenskapsböckerna framgår det att familjen ofta måste vända på slantarna för att få ekonomin att gå ihop.

I **sängkammaren innanför förmaket** fanns en säng som tillverkats av en lokal snickare. Sängen var dyr men praktisk eftersom den kunde dras ut på kvällen och skjutas ihop igen på morgonen. Vid fönstren fanns en liten upphöjd ramp som skyddade från golvdraget och gjorde det lättare att se vem som gick förbi ute på gatan. Där hade Emilie ett elegant litet sybord och hon använde ofta sängkammaren som arbetsrum, då hon höll på med sömnadsarbete eller satt och läste där.

Varken Johan Henrik eller Emilie verkar velat ha **Johan Henriks mor Maria Sophia Thomander, eller gumman Bond som Lundaborna kallade henne**, inneboende och det var först efter ihärdiga om än inlindade böner som hon fick bo hos dem. **Hennes rum fanns längst in efter sängkammaren**. 1848 flyttade hon in där en andra gång med sina få tillhörigheter.

Andra våningen

I **döttrarnas rum, som låg till vänster där man**

kommer upp för trappan, fanns det två utdragssoffor där de sov två och två, byråar och speglar. Numera finns marmorbysten av Johan Henrik där och många av böckerna från hans boksamling. När familjen bodde i huset var det bara **de två rummen till höger när man kommit upp för trappan som användes som bibliotek**, men samlingen av böcker växte sig så mycket större efter att de flyttade från huset, så att de två ursprungliga rummen inte räckte till. Därför används både döttrarnas rum och klädkammaren innanför deras rum också till förvaring av alla böckerna nu.

Det finns flera tusen böcker i samlingen. Ett helt rum innehåller bara böcker om teologi. Ett annat rum innehåller böcker om geografi, ekonomi och politik som Johan Henrik hade nytta av som riksdagsman. Ett tredje rum innehåller biografier och skönlitteratur och ett fjärde rum innehåller lexikon och uppslagsböcker. Johan Henrik läste grekiska, latin, hebreiska, tyska, franska och engelska flytande och böckerna i biblioteket antyder att han även kunde läsa flera andra språk.

Den **stora salongen på andra våningen** är det största rummet i huset. Det använde sällan och värmdes därför sällan upp. Det var bara när familjen hade mycket gäster som t.ex. vid jul, som rummet användes och då värmdes upp.

Stora salongen på andra våningen

På fortepianot i **musikrummet** fick döttrarna lära sig spela. Både Beethoven och operor förekom, varje väluppfostrad flicka skulle kunna spela piano och sjunga. Däremot verkar det inte ha varit aktuellt att skicka döttrarna till någon flickskola så som med Emilie under hennes uppväxt.